RĂSPUNDEREA INTERNAȚIONALĂ PENTRU NERESPECTAREA STATUTULUI DE NEUTRALITATE

INTERNATIONAL LIABILITY FOR NON-COMPLIANCE WITH THE STATUS OF NEUTRALITY

Olga DORUL, dr., conf. univ.,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: International public law does not contain express rules on the liability of States for non-compliance with the status of neutrality. These can be deduced from the practice of States, but also from certain conventional provisions, which are currently largely outdated. Today there is a need for universal codification in the area of state responsibility for breaking its status of neutrality, as well as other States for breaking neutrality.

Cuvinte-cheie: *neutralitate, neutralitate permanentă, neutralitate ocazională, răspundere internațională.*

Regulile clasice care consfințesc statutul de neutralitate ocazională rezultă din prevederile Declarației de la Paris din 16 aprilie 1856 cu privire la dreptul maritim european în timp de război, din Tratatul anglo-american de la Washington din 1871 încheiat cu privire la arbitrajul pe cazul Alabama. În ce privește reglementarea contemporană a neutralității în război, menționăm prevederile Convenției a V-a și a XIII-a de la Haga din 1907 în conformitate cu care aceasta apare ca un act de liberă voință a statului respectiv și ca un regim juridic care presupune un ansamblu de drepturi și obligații. Concepția de bază a reglementării neutralității în timp de război prin convențiile de la Haga este aceea a abținerii statului neutru și de imparțialitate. Aceste reglementări cer statului neutru să adopte aceeași atitudine de nesusținere a beligeranților fără să facă deosebirea între agresor și victima agresiunii [1, p. 302].

Putem susține că reglementarea neutralității în timp de război este, în prezent, depășită. Convențiile de la Haga exprimau voința anumitor state, în special din Europa, și au fost adoptate în condițiile când dreptul internațional recunoștea războiul ca un drept fundamental al statelor și ca un mijloc de soluționare a diferendelor internaționale [1, p. 302]. Suplimentar, reglementarea detaliată din anul 1907 se datorează intervenției marilor puteri navale care subit le-au simțit necesitatea, deoarece pentru prima dată ele fusese neutre într-un război maritim, războiul ruso-japonez din anul 1904-1905.

Din acel moment conținutul neutralității a evoluat profund. Pe de o parte, caracterul total și în special aspectele economice ale războaielor moderne au

condus spre o „fărâmițare" ale drepturilor neutrilor. Pe de altă parte au apărut situațiile intermediare între neutralitate și beligeranță; fiind desemnate prin expresia neutralitate diferențiată în calitate de antonim al neutralității integrale clasice. Diferențiată sau integrală, această neutralitate ocazională, pe timpul unui conflict și voluntară este totalmente diferită de neutralitatea permanentă, care este o obligație juridică [2, p. 941-942].

Proiectul de articole privind răspunderea statului pentru faptele internaționale ilicite adoptat prin Rezoluția Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite (ONU) în anul 2001 nu se referă în mod expres la instituția răspunderii statului pentru violarea statutului de neutralitate, astfel în articolul 12 găsim doar o prevedere generală prin care se stipulează existența violării unei obligații internaționale din partea unui stat atunci când fapta acestui stat nu corespunde celor asumate în temeiul respectivei obligații, indiferent de proveniența și natura sa. Prin urmare, admitem că dispoziția articolului 12 "acoperă" și situația în care statul care a adoptat statutul de neutralitate permanentă sau ocazională este pasibil de răspundere în caz de conduită contrară. Totodată, anumite soluții în acest sens pot fi identificate din doctrina dreptului internațional public, dar și practica statelor.

În doctrină există părerea că statele, care adoptă statutul de neutralitate pe timp de război și care au declarat-o printr-o declarație de neutralitate sunt obligate să respecte anumite reguli. Însă spre deosebire de statele neutre permanent, ele sunt ținute să respecte deciziile Consiliului de Securitate a ONU cu privire la atragerea lor în sancțiunile militare contra agresorului [3, p. 173]. Considerăm incorectă această afirmație deoarece Consiliul de Securitate în baza articolului 48 din Carta ONU, în fiecare caz aparte, va decide despre statele care vor participa la acțiunile militare purtate sub egida Națiunilor Unite. Prin urmare opinia expusă ar trebui reformulată, punându-se accentul pe momentul că Consiliul de Securitate, anume din motivul de neutralitate permanentă, poate decide despre eliberarea unui anumit stat de obligația de participare la acțiunile sale, în Cartă nefiind formulate careva indicații în acest sens.

Un subiect delicat în acest context îl prezintă obligațiile comerciale ale statelor neutre permanent, care în fiecare situație aparte este lăsat la latitudinea statelor, nefiind prezentă o reglementare internațională, deși i se simte acut necesitatea. Din practica internațională putem deduce careva reguli de conduită ale statelor în materie. În cazul neutralității ocazionale, statul neutru este liber să reglementeze relațiile sale comerciale cu alte state ținând cont de interesele sale naționale, cu condiția ca această libertate să nu fie exercitată în măsură ca să afecteze această imparțialitate pe care statul neutru este obligat să o respecte față de statele beligerante respective. Vattel a stabilit că imparțialitatea pe care un stat neutru este obligat să o respecte se referă doar la război. „*În tot ceea ce nu se referă la război, o națiune neutră și imparțială nu va refuza niciodată uneia dintre părți. Aceasta*

n-o lipsește de libertatea în negocierile sale, în raporturile sale de prietenie, în comerțul său, de a asigura bunăstarea statului. Însă dacă statul neutru refuză uneia dintre părți în anumite avantaje doar din motivul că aceasta a declanșat război alteia, și pentru a o favoriza pe cea din urmă, acesta nu va mai exercita o neutralitate exactă" [4, p.83].

Aceste principii generale trebuie să fie modificate în aplicarea lor față de un stat permanent neutru. Libertatea de a reglementa relațiile sale comerciale cu alte state străine ținând cont de interesele naționale, libertate care este un atribut esențial a independenței naționale, nu împuternicește statul permanent neutru să-și asume obligații în timp de pace incompatibile cu obligațiile particulare în timp de război [4, p. 83].

Astfel, pe plan economic statul neutru permanent trebuie să evite să-și asume obligații, care în caz de război ar putea să-l împiedice să-și îndeplinească obligațiile ce decurg din statutul său de neutralitate. Statul neutru are obligația chiar pe timp de pace să nu fie prea dependent economic de un singur stat străin. El evită să participe la un bloc economic. Pe timp de război el nu poate susține financiar beligeranții însă va putea să le aducă un suport material echitabil pentru ambele părți. De exemplu, în Elveția, pentru a nu avantaja pe nimeni, volumul comerțului va fi fixat pe cote.

Împrumuturile publice sunt asimilate ajutoarelor financiare. Totodată Guvernul neutru nu va fi tras la răspundere dacă anumiți dintre subiecții săi acordă din propria dorință împrumuturi sau expediază bunuri părților în conflict.

În principiu, statul neutru poate furniza beligeranților produse alimentare care nu servesc purtării războiului. Însă aceste livrări nu trebuie realizate de natură sistematică, în scopul evident de a spori sau prelungi rezistența beligerantului [5, p. 14].

Strâns legată de obligația precedentă este și obligația de a împiedica folosirea teritoriului său de către alte state în scopuri militare [1, p. 72]. Astfel, statul neutru permanent nu va admite altui stat utilizarea teritoriului său, inclusiv a spațiului aerian, pentru imixtiunea în treburile interne ale altor state și acțiunile ostile contra lor. Aceste acțiuni sunt interzise, de altfel, și pentru statele neutre [6, p. 53]. Acțiunile interzise în acest sens sunt: amplasarea de baze militare străine, rampe de lansare de rachete etc., transportarea munițiilor și armamentului, deschiderea birourilor de recrutare. În acest context, statul permanent neutru trebuie să dezvolte toate resursele defensive; însă situația sa neutră permanent nu-i conferă drepturi speciale de natură să jeneze pregătirile militare a vecinilor săi. În calitate de exemplu aducem situația Belgiei care în anul 1914 s-a conformat obligațiilor sale. În anul 1921 cazul trecerii trupelor străine prin teritoriul statului neutru a fost examinat în Elveția în condiții particulare. În luna ianuarie a acelui an, ambasada Franței la Berna a cerut Consiliului federal autorizația de trecere

prin teritoriile elveţiene a detaşamentelor engleze, belgiene şi spaniole destinate să ocupe zona supusă plebiscitului a teritoriului Vilna, teritoriul contestat de către Polonia şi Lituania, ca urmare a unei decizii a Adunării Societăţii Naţiunilor: ea a considerat că neutralitatea nu interzice trecerea trupelor pacificatoare în vederea monitorizării plebiscitului. La 7 februarie, Consiliul federal a refuzat să autorizeze această cerere. El a considerat că Elveţia, a cărei neutralitate recunoscută şi garantată de către state, a fost liber consimţită de ea înseşi, va rămâne stăpâna suverană a teritoriului său, prin urmare ea nu poate fi niciodată obligată juridic să consimtă trecerea trupelor străine şi este liberă să o permită sau să o refuze, însă fiind permanent neutră, ea are obligaţia internaţională de a se opune acestei treceri, deoarece aceasta trebuie să presupună să ia parte la acţiuni de război altele decât cele care au drept scop protecţia teritoriului său, a independenţei sale şi a onoarei sale, şi în cazul de faţă trecerea nu poate să aibă un caracter pur pacificator, Lituania declarând intenţia de a se opune ocupării teritoriului plebiscitat de către trupele străine; el a adăugat că faptul că Elveţia a devenit membră a Societăţii Naţiunilor [7, p. 701] nu va modifica situaţia respectivă, deoarece dacă Pactul Societăţii Naţiunilor autorizează în anumite cazuri trecerea trupelor străine prin teritoriul membrilor Societăţii, Elveţia a fost autorizată să facă parte din Societatea Naţiunilor fără a fi supusă unei asemenea obligaţii din motivul neutralităţii sale permanente. Însă după o examinare a problemei în cauză de către Consiliul Societăţii Naţiunilor, s-a ajuns la concluzia că incidentul cauzat de cazul Vilna s-a datorat unei neînţelegeri. În final Elveţia admite ca în principiu faptul că neutralitatea nu poate fi invocată atunci când, în virtutea misiunii sale de protecţie a păcii şi atunci când executarea acestei misiuni nu comportă nici o măsură de ostilitate contra oricărui stat, Societatea Naţiunilor face apel membrilor săi pentru a o ajuta [7, p. 702].

La fel în contextul obligaţiei examinate, statul neutru nu poartă răspundere pentru serviciul cetăţenilor săi în cadrul forţelor armate ale unuia dintre beligeranţi.[8] Mai mult ca atât, pe timp de război, neutralitatea este o relaţie de la stat la stat, statele neutre nevrând să asigure, prin propriile lor mijloace, represiunea internă asupra acţiunilor iniţiate de către proprii resortisanţi şi care sunt contrare neutralităţii [9, p. 7].

Totodată este necesar să menţionăm opinia lui Vattel la acest subiect conform căreia: „*Liniştea şi siguranţa naţiunilor necesită ca fiecare să fie stăpână pe teritoriul său şi liber să refuze intrarea oricărei arme străine. Totodată există un caz de excepţie, aceasta este situaţia de extremă necesitate. Necesitatea urgentă şi absolută suspendă toate drepturile de proprietate*” [10, p. 14]. Anume aşa putem explica situaţia că nu este abatere de la obligaţia de nepermitere a utilizării teritoriului statului permanent neutru pentru utilizarea sa de către alte state în scopuri militare, faptul că statul neutru îl acordă pentru întreţinerea răniţilor,

precum și permite navelor sanitare a statelor beligerante să intre în porturile sale [11, p. 247].

Reieșind din cele menționate *supra* putem concluziona că astăzi sistemul dreptului internațional în materia neutralității este lacunar și necesită să fie completat printr-o codificare expresă în materia neutralității care ar conține temeiul juridic pentru angajarea răspunderii statului care se face vinovat de nerespectarea propriului statut de neutralitate, precum și răspunderea altor state care violează statutul de neutralitate.

Referințe bibliografice:

1. Takacs L., Niciu M. I. Drept internaţional public; Editura didactică şi pedagogică. Bucureşti, 1976.
2. Quoc Dinh N. Droit international public;«L.G.D.J.». Paris, 1999.
3. Котляров И.И. Международное гуманитарное право; Юрлитинформ. Москва, 2003.
4. Wheaton H. Eléments du droit international. Tome I-er, V edition; F.A. Brockhaus. Leipzig, 1874.
5. BirrG. Fortune et Infortune de la neutralité, Thèsepour le doctorat soutenue le 28 mars 1939; Imprimerie les PressesModernes. Paris, 1939.
6. Игнатенко Г.Тиунов О. Международное право; НОРМА. Москва, 2000.
7. Fauchille P.Traité de droit international public. Tome I-er; Rousseau & C-ie. Paris, 1922.
8. Convenția privind drepturile și obligațiile statelor neutre în caz de război terestru 1907
9. Androne A.F.,Ţările neutre europene şi politica externă şi de securitate comună. Lucrare de disertaţie; Universitatea din Bucureşti, 2006.
10. Michaïlidès Ph. La neutralité et la Société des Nations, Thèsepour le doctorat soutenue le 8 juin 1933; Librairie L. Rodstein. Paris, 1933.
11. Бирюков П.Н. Международное право; Юристъ. Moscova, 2001.